

Дело C-285/23 [Linte]ⁱ

**Резюме на преюдициалното запитване съгласно член 98, параграф 1 от
Процедурния правилник на Съда**

Дата на постъпване в Съда:

3 май 2023 г.

Запитваща юрисдикция:

Ekonomisko lietu tiesa (Финансов съд, Латвия)

Дата на акта за преюдициално запитване:

21 април 2023 г.

Наказателно производство срещу:

A

B

C

Z

F

AS Latgales Invest Holding

SIA METEOR HOLDING

METEOR Kettenfabrik GmbH

SIA Tool Industry

AS Ditton pievadķēžu rūpnīca

При участието на:

Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (Агенция за инвестиции
и развитие на Латвия)

ⁱ Името на настоящото дело е измислено. То не съвпада с истинското име на никоя от страните в производството.

Предмет на главното производство

Наказателно производство, в което се поставя въпросът за възможността обвиняемият да участва в съдебните заседания по делото чрез видеоконференция от друга държава членка.

Предмет и правно основание на преюдициалното запитване

На основание член 267 ДФЕС се иска тълкуване на някои разпоредби от правото на Съюза за изясняване на въпросите i) дали предвидената в член 24, параграф 1 от Директива 2014/41/ЕС възможност за разпит на обвиняемия може да бъде използвана и за гарантиране на участието му като цяло в съдебната фаза на наказателното производство; ii) дали при подобна хипотеза правата на обвиняемия, установени в член 8, параграф 1 от Директива (ЕС) 2016/343 са гарантирани; iii) дали такова участие на обвиняемия в съдебната фаза на производството е равнозначно на физическото му присъствие в съдебно заседание; както и — при утвърдителен отговор на горните въпроси, (iv) дали осъществяването на видеоконференция е възможно само с посредничеството на компетентните органи на държавата членка; при отрицателен отговор на последния въпрос, v) дали за целта съдът може да влезе в контакт директно с този обвиняем, намиращ се в друга държава членка; и vi) дали осъществяването на видеоконференция в дадена държава членка без намесата на компетентните ѝ органи е допустимо в пространството на свобода, сигурност и правосъдие на Съюза.

Преюдициалните въпроси

- 1) Трябва ли член 24, параграф 1 от Директива 2014/41/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 година относно Европейска заповед за разследване по наказателноправни въпроси да се тълкува в смисъл, че разпитът на обвиняемия чрез видеоконференция включва също и участието му в съдебната фаза на наказателно производство, което се провежда в друга държава членка, чрез видеоконференция от държавата членка по местопребиваването му?
- 2) Трябва ли член 8, параграф 1 от Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невинност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство да се тълкува в смисъл, че правото на обвиняемия да присъства на съдебните заседания може да бъде гарантирано и с участието му в съдебната фаза на наказателно производство, което се провежда в друга държава членка, чрез видеоконференция от държавата членка по местопребиваването му?

- 3) Участието на обвиняемия в съдебната фаза на наказателно производство, което се провежда в друга държава членка, чрез видеоконференция от държавата членка по местопребиваването му, равнозначно ли е на физическото му присъствие в съдебното заседание пред съда на държавата членка, пред който е висящо съответното дело?
- 4) При утвърдителен отговор на първия и/или втория преюдициален въпрос, провеждането на видеоконференция само с посредничеството на компетентните органи на държавата членка ли е възможно?
- 5) При отрицателен отговор на четвъртия преюдициален въпрос, може ли съдът на дадена държава членка, пред който се провежда съответното дело, да влезе във връзка директно с обвиняемия, който се намира в друга държава членка и да му изпрати връзката за включване към видеоконференцията?
- 6) Съвместимо ли е с поддържането на пространството на свобода, сигурност и правосъдие на Съюза провеждането на видеоконференция без посредничеството на компетентните органи на съответната държава членка?

Разпоредби от правото на Съюза, на които се прави позоваване

Директива 2014/41/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 година относно Европейска заповед за разследване по наказателноправни въпроси, член 24, параграф 1, алинея втора от която предвижда следното: „Издаващият орган може да издаде [европейска заповед за разследване (ЕЗР)] и с цел разпит на заподозряно или обвиняемо лице чрез видеоконференция или друго аудио-визуално предаване“.

Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невинност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство, член 8, параграф 1 от която предвижда следното: „Държавите членки гарантират, че заподозрените и обвиняемите имат правото да присъстват на съдебния процес срещу тях“.

Практика на Съда, на която запитващата юрисдикция се позовава

Решение от 6 декември 2018 г., ІК (Изпълнение на допълващо наказание), С-551/18 PPU, EU:C:2018:991, точки 34 и 35.

Разпоредби от международното право, посочени от запитващата юрисдикция

Конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси между държавите членки на Европейския съюз: членове 5 и 10.

Европейска конвенция за защита на правата на човека и основните свободи: член 6.

Втори допълнителен протокол към Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси от 20 април 1959 година.

Разпоредби от националното право, на които се прави позоваване

Член 463 от Наказателно-процесуалния кодекс:

„(1) Присъствието на подсъдимия в съдебно заседание по наказателни дела е задължително.

(2) При неявяване на подсъдимия провеждането на съдебното заседание се отлага.

[...]

Член 464 от Наказателно-процесуалния кодекс:

„(1) По наказателни дела с обвинение за леко, средно тежко или тежко престъпление, за което се предвижда наказание лишаване от свобода до пет години, съдът може да разгледа делото в отсъствието на подсъдимия, ако същият нееднократно и без уважителна причина не се явява на съдебните заседания или ако е направил искане делото да бъде разгледано без негово участие.

[...]

(3) Наказателно дело срещу няколко подсъдими може да бъде разгледано в отсъствието на някой от тях, когато в съответното съдебно заседание се разглеждат обвиненията срещу други подсъдими, ако присъствието на този подсъдим не е необходимо в това съдебно заседание и същият е уведомил съда за желанието си да не се явява“.

Член 464 от Наказателно-процесуалния кодекс

„(1) Съдът може да разгледа наказателно дело в отсъствието на подсъдимия (*in absentia*) във всеки един от следните случаи:

[...]

(2) ако подсъдимият се намира в чужбина и явяването му пред съда не може да бъде осигурено.

[...]

Член 140 от Наказателно-процесуалния кодекс:

„(1) Органът, провеждащ производството, може да извършва процесуални действия чрез използване на технически средства (телефонна конференция, видеоконференция), когато това е необходимо за целите на наказателното производство.

(2) При извършването на процесуално действие чрез използването на технически средства трябва да се гарантира, че органът, провеждащ производството, и лицата, които участват в съответното процесуално действие и които се намират в различни помещения или сгради, могат да се чуват взаимно по време на телефонната конференция, а по време на видеоконференция — да се чуват и виждат взаимно.

(2)¹ В случаите по параграф 2 на настоящия член органът, провеждащ производството, оправомощава — или възлага на ръководителя на институцията, намираща се във второто място на извършване на процесуалното действие, да оправомощи — лице, което да гарантира извършването на процесуалното действие на мястото, на което се намира (наричано по-нататък „оправомощеното лице“).

[...]

(5) Оправомощеното лице проверява и удостоверява самоличността на лицата, които участват в процесуалното действие, но се намират на място, различно от мястото, на което се намира органът, провеждащ производството.

[...]

(7) Оправомощеното лице съставя удостоверителен документ, в който се вписват мястото, датата и часът на извършване на процесуалното действие, длъжността и имената на оправомощеното лице, идентификационните данни и постоянния адрес на всяко от лицата, присъстващи на мястото на извършване на процесуалното действие, както и предупреждението към тези лица в случаите, когато законът предвижда отговорност за неизпълнение на съответните им задължения. Посоченото предупреждение се подписва от предупредените лица. В удостоверителния документ се вписват още прекъсванията в хода на процесуалното действие и часът на приключването му. Удостоверителният документ се подписва от всички лица, които присъстват на мястото на извършване на процесуалното действие, и се изпраща на органа, провеждащ производството, за приобщаването му към протокола за процесуалното действие.

(7)¹ Разпоредбите на параграфи 2.¹, 5 и 7 от настоящия член може да не бъдат прилагани, когато органът, провеждащ производството, е в състояние чрез технически средства да установи по несъмнен начин самоличността на лицата, които се намират в други помещения или сгради. [...]

[...]⁶.

Международното сътрудничество по наказателноправни въпроси е уредено, по-специално, в членове 876 и 877, съдържащи се в част С на Наказателно-процесуалния кодекс, които предвиждат, че в чужбина органите, провеждащи производството, могат да извършват процесуални действия с посредничеството на съответните чуждестранни компетентни органи, включително като поискат от тези органи да разрешат участието на латвийски служител при извършването на процесуалното действие или да разрешат използването на технически средства.

Кратко представяне на фактите и на главното производство

- 1 Запитващата юрисдикция разглежда наказателно дело с петима подсъдими, сред които германски гражданин, пребиваващ в Германия (наричан по-нататък „лицето А“), който е обвинен в измама и изпиране на пари в големи размери чрез участие в организирана престъпна група.
- 2 На настоящия етап на производството е необходимо да се проведе съдебно следствие, което ще отнеме много време, поради което се предвижда разглеждането на делото да се проточи във времето. От насрочените четиридесет съдебни заседания (които се провеждат веднъж или два пъти в месеца), са проведени седем, а лицето А е взело участие само в четири от тях.
- 3 Тъй като повдигнатите на лицето А обвинения са за особено тежки престъпления и доколкото посочените в член 465 от Наказателно-процесуалния кодекс условия за разглеждане на делото в отсъствие на подсъдимия (*in absentia*) не са изпълнени, запитващата юрисдикция приема, че на основание членове 463 и 464 от посочения кодекс делото не може да бъде разгледано без присъствието на лицето А, което в случая е задължително.
- 4 Понастоящем за лицето А е изключително трудно да присъства на съдебния процес предвид неговата възраст и семейни обстоятелства. По-конкретно, той е 71-годишен пенсионер, чийто доходи не са достатъчни за покриване на пътните разходи и който, заедно със съпругата си, се грижи за 92-годишната си тъща, с която живеят заедно и която се нуждае от грижи поради своята инвалидност. Лицето А никога не е живяло в Латвия, нито говори латвийски език. При това положение не може разумно да се очаква, че същото ще се премести в Латвия, за да може да присъства на целия съдебен процес.

Лицето А обаче е изразило желание да участва в съдебните заседания чрез видеоконференция от Германия.

- 5 Запитващата юрисдикция прави опит да осигури това участие от разстояние, като за целта на 2 декември 2021 г. изпраща на германския компетентен орган ЕЗР с молба да се гарантира участието на лицето А в съдебните заседания чрез видеоконференция. Молбата е отхвърлена с мотива, че изпълнението на ЕЗР е недопустимо, тъй като посоченото участие не представлява процесуално-следствено действие и подсъдимият не е дал съгласието си делото да се гледа по този начин. Компетентният орган не променя становището си, включително след като е уведомен за наличието на поисканото съгласие на лицето А.
- 6 По искане на запитващата юрисдикция Министерство на правосъдието на Латвия се допитва до германското Министерство на правосъдието относно възможностите на лицето А да участва от разстояние в делото (със или без намесата на германските съдебни органи) в съответствие с Втори допълнителен протокол към Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси от 20 април 1959 г. Компетентният германски орган отговаря, че участието на лицето А в съдебната фаза на производството не е възможно чрез видеоконференция поради липсата на правно основание за това. Осъществяването на видеоконференция с обвиняемия по време на съдебно заседание би било в противоречие с основните правни принципи на германското право. Съгласно германското право физическото присъствие на обвиняемия в съдебната фаза е абсолютно задължително.
- 7 Съгласно разясненията, дадени от общото събрание на съдиите от наказателната колегия на Senāts (Върховен съд) в решение от 4 ноември 2021 г. относно тълкуването на член 140, параграф 7.1 от Наказателно-процесуалния кодекс, Република Латвия има юрисдикция само на своята територия и следователно предвидената в посочената разпоредба процедура за осъществяване на видеоконференция може да се прилага само ако съответното процесуално действие се извършва на територията на страната. Същевременно събирането на доказателства, които се намират на територията на друга държава, може да се извършва по реда на производството, установено в част С на Наказателно-процесуалния кодекс, озаглавена „Международно сътрудничество по наказателноправни въпроси“, с други думи, чрез използването на някой от инструментите за международно съдебно сътрудничество.
- 8 Останалите четирима подсъдими пребивават постоянно в Латвия, като трима от тях участват в съдебните заседания по делото чрез видеоконференция. Лицето А обаче трябва да присъства лично на съдебните заседания, тъй като се намира в Германия и не е получило съгласието на германския компетентен орган за осъществяването на видеоконференция със или без намесата на този орган.

Кратко изложение на мотивите за преюдициалното запитване

- 9 Запитващата юрисдикция отбелязва, че в правната уредба на Съюза, отнасяща се до наказателните дела с трансгранично измерение, видеоконференцията е предвидена единствено за разпита на свидетели, вещи лица, заподозрени или обвиняеми лица (вж. член 24 от Директива 2014/41 и член 10 от Конвенцията за взаимопомощ по наказателноправни въпроси между държавите членки на Европейския съюз).
- 10 При все това, в Съобщение на Европейската комисия от 2 декември 2020 г. относно цифровизацията на правосъдието в Съюза се посочва, че достъпът до правосъдие и улесняването на сътрудничеството между държавите членки са сред основните цели на пространството на свобода, сигурност и правосъдие на ЕС, залегнало в Договора за функционирането на Европейския съюз. Достъпът до правосъдие трябва да се поддържа и съобразява с промените, включително цифровата трансформация, която засяга всички аспекти на нашия живот. Следователно, когато това е възможно, държавите членки следва да използват видеоконферентна връзка. Използването на видеоконферентна връзка в съдебните производства, когато това е позволено от закона, значително намалява необходимостта от обременяващи и свързани с големи разходи пътувания и може да улесни производството. Използването на видеоконферентна връзка не следва да нарушава правото на справедлив съдебен процес и правото на защита, като например правото на лицата да присъстват на съдебния процес, да общуват поверително с адвоката, да задават въпроси на свидетелите и да оспорват доказателствата [вж. въведението и точка 3.4. от Съобщение COM(2020) 710 final на Комисията от 2 декември 2020 година относно цифровизацията на правосъдието в Съюза]. В документите за планиране на политики на Съюза използването на видеоконференцията се признава като едно от средствата за осигуряване на сигурни комуникации между гражданите и съдебните органи [вж. т. 17 от План за действие в областта на европейското електронно правосъдие за периода 2019—2023 г. (ОВ С 96, 2019 г.)].
- 11 Освен това, съгласно практиката на Съда, правото на Съюза почива на основополагащото схващане, че всяка държава членка споделя с всички останали държави членки и признава, че те споделят с нея поредица от общи ценности, на които се основава Съюзът, както се уточнява в член 2 от Договора за Европейския съюз. Това схващане предполага и обосновава съществуването на взаимно доверие между държавите членки относно признаването на тези ценности и следователно относно зачитането на правото на Съюза, което ги прилага. Както принципът на взаимно доверие между държавите членки, така и принципът на взаимно признаване, който самият се опира на реципрочното доверие между последните, имат основно значение в правото на Съюза, тъй като позволяват създаването и поддържането на пространство без вътрешни граници. По-конкретно, принципът на взаимно доверие изисква, що се отнася по-специално до пространството на свобода, сигурност и правосъдие, от всяка от тези

държави да приеме, освен при изключителни обстоятелства, че всички други държави членки зачитат правото на Съюза, и по-специално признатите от него основни права [вж. решение от 6 декември 2018 г., ИК (Изпълнение на допълващо наказание), C-551/18 PPU, EU:C:2018:991].

- 12 С оглед на единното пространство на свобода, сигурност и правосъдие на Съюза, и предвид обстоятелството, че използването на видеоконференцията по наказателни дела с трансгранично измерение позволява ефективното упражняване на правото на гражданите на Съюза да се придвижват свободно, запитващата юрисдикция изпитва съмнения дали предвиденото в правото на Съюза използване на видеоконференцията е ограничено единствено до разпита на свидетели, вещи лица, заподозрени и обвиняеми лица. Ето защо тя поставя въпроса дали разпитът на обвиняемия чрез видеоконференция, предвиден в член 24, параграф 1 от Директива 2014/41, обхваща само даването на обяснения от това лице или включва и участието му в съдебната фаза на наказателното производство като цяло (с други думи, правото му да присъства на съдебния процес, да слуша и да проследява развитието на производството).
- 13 В допълнение, запитващата юрисдикция счита, че правото на обвиняемия да присъства на съдебните заседания, установено в член 8, параграф 1 от Директива 2016/343, включва и правото му да участва ефективно в съдебната фаза на наказателното производство, провеждано в друга държава членка, чрез видеоконференция от държавата членка по местопребиваването му. Подобно тълкуване на посочената разпоредба би съответствало в голяма степен на тенденцията към улесняване и ускоряване на съдебните производства. Освен това понастоящем всяка държава членка може да изпраща процесуалните документи, предназначени за лица, които се намират на територията на друга държава членка, директно до тях, по пощенски път, без посредничеството на компетентните органи (вж. член 5 от Конвенцията за взаимопомощ по наказателноправни въпроси между държавите членки на Европейския съюз), както и да използват видеоконференцията на етапа на събиране на доказателства (вж. член 24 от Директива 2014/41).
- 14 В практиката си Европейският съд по правата на човека също е приел, че участието на обвиняемия в съдебния процес чрез видеоконференция само по себе си не противоречи на член 6 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, но използването на посочения способ при всички положения трябва да обслужва легитимна цел. За легитимна се приема и целта за осъществяване на видеоконференция с оглед на опростяването и ускоряването на наказателното дело, така че то да бъде разгледано в разумен срок [вж. „KEY THEME“ „Article 6 (criminal limb) Hearings via video link“ (Водеща тема „Член 6, наказателно право, съдебни заседания чрез видеоконференция, <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/hearings-via-video-link>. От решение на Европейския съд по правата на човека от 18 декември 2018 г., Муртазалиева с/у Русия се установява, че

член 6 от посочената конвенция като цяло гарантира правото на обвиняемия ефективно да участва в съдебния процес по наказателни дела, което включва не само правото му да участва лично в съдебния процес, но и правото да слуша и да следи развитието на производството. На обвиняемия трябва да бъде предоставена възможност да се запознае с доводите и доказателствата на противната страна и да изразява своето становище по тях (решение на Европейския съд по правата на човека от 18 декември 2018 г., Муртазалиева с/у Русия, жалба 36658/05, § 91).

- 15 В случай че правото на обвиняемия да присъства на съдебните заседания включва и правото чрез видеоконференция от държавата членка по местопребиваването му да участва в съдебната фаза на производството в друга държава членка, запитващата юрисдикция иска да установи дали това участие може да се организира единствено с посредничеството на компетентните органи на тази друга държава членка или по друг начин, както и дали осъществяването на видеоконференцията без посредничеството на посочените компетентни органи не е несъвместимо с поддържането на пространството на свобода, сигурност и правосъдие на Съюза и дали участието на обвиняемия в съдебната фаза на производството чрез видеоконференция е равнозначно на физическото му присъствие в съдебно заседание.
- 16 Тълкуването на член 24, параграф 1 от Директива 2014/41 и на член 8, параграф 1 от Директива 2016/343 е необходимо на запитващата юрисдикция за преценката дали лицето А може чрез видеоконференция от Германия (със или без намесата на съответния компетентен орган) да участва в съдебните заседания по делото, което се провежда пред латвийски съд.

Продължаване на хода на главното производство

- 17 Доколкото въпросите, чието изясняване е необходимо по реда на преюдициалното производство, се отнасят единствено до начина на участие на обвиняемия (лично или чрез видеоконференция), запитващата юрисдикция приема за допустимо продължаването на хода на главното производство както досега (с присъствието на лицето А), за да се гарантира на всички обвиняеми прогласеното в член 47, втора алинея от Хартата право делото им да бъде разгледано в разумен срок.
- 18 Ето защо, като се позовава на дело C-176/22, БК и ЖП (Частично спиране на главното производство), понастоящем висящо пред Съда, запитващата юрисдикция не спира разглеждането на главното производство, но посочва, че е готова да постанови такова спиране, в случай че Съдът приеме за недопустимо образуването на преюдициално производство при неспряно главно производство.

Искане за разглеждане на преюдициалното запитване по реда на бързото производство

- 19 Запитващата юрисдикция прави искане за разглеждане на преюдициалното запитване по реда на бързото производство на основание член 105 от Процедурния правилник на Съда, тъй като процесуалният въпрос, който трябва да бъде разрешен, засяга съществено лицето А, което понастоящем трябва да присъства на съдебния процес по делото, но това предвид възрастта и семейните му обстоятелства е изключително трудно за него. Бързият отговор би допринесъл за по-скорошното преустановяване на това положение на несигурност и би спомогнал съдебният процес по делото да бъде проведен в срок. Актуалността и значението на запитването за единното пространство на правосъдие на Съюза се потвърждават и от обстоятелството, че сходен въпрос е поставен и в производството по дело С-760/22, ФП и др., понастоящем висящо пред Съда.

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ